

АМАТАРЫ І ІХ ШЭФЫ

У апошні час у рэспубліцы пачаўся развіццё новай галіны народнай творчасці — кампазітарскай самадзейнасці. Яна ўзнікла ў выніку таго, што ў нашай краіне пачаўся развіццё новай галіны народнай творчасці — кампазітарскай самадзейнасці. Яна ўзнікла ў выніку таго, што ў нашай краіне пачаўся развіццё новай галіны народнай творчасці — кампазітарскай самадзейнасці.

Побач з вядомымі ў нас імёнамі — П. Шыдлоўскага, П. Касача, П. Шаўно — гэтай «старой гвардыі» народных стваральнікаў у песнях, вырасла новае пакаленне самадзейных аўтараў музыкі, якія настолькі ж зацікаўлены ў сваёй творчасці, якая іх цікавіць, якая іх цікавіць, якая іх цікавіць.

Многія беларускія прафесіяналы кампазітары шэфуюць над асобнымі групамі народных складаных песняў, выдзяляюць у абласныя гарады для правядзення практычных семінараў і метадычных кансультацый у амаматаў. Такія творчыя садручэнствы прадстаўнікоў прафесіянальнай і народнай музычных культур — а гэта асабліва ў нашым жыцці, не маючы для нас часу традыцыйнага фальклору, безумоўна, перадае шэфам-прафесіяналам стаць значныя вынікі. Во склад самадзейных аўтараў па сваёй музычнай і агульнай адукацыі — вельмі неаднародны. Сярод самадзейных кампазітараў сустракаюцца і людзі, якія скончылі музычныя вучылішчы, школы, і якія атрымалі пачатковыя веды па музыцы на роз-

ных семінарах і курсах, і, нарэшце, тыя, хто ўвогуле не ведае нічога пра музыку. Зразумела, што і мастацкія мэты і заданні ў гэтых аўтараў — не аднолькавыя. Адна з іх ішоў прастыя песні ў традыцыйным стылі, другія спрабуюць свае сілы ў стварэнні розных «варыяцый» для музычных інструментаў, канцэртных полкаў, вальсаў і г. д. У гэтым няма нічога дзіўнага. Сучасная народная творчасць тым і адрозніваецца ад дарэвалюцыйнага фальклору, што яна, нароўні з ім, вырасла на шырокім прасторы інтэлектуальна-навуковага мастацтва і перад ёю адкрыліся невідомыя дагэтуль далі мастацкага самавыяўлення. Не толькі ў жанры традыцыйных песняў (ясельных, лірычных, вяснянак), але і ў жанры рамансаў, вальсаў, прэлюдыі, песні-рады, чаравічкі. Музыкальная самадзейнасць ва ўсім хоча выпрабаваць свае сілы. Гэта зусім аб'ектыўны і заканамерны працэс. З аднаго боку, ён выклікае да сябе спадчынае стаўленне, а з другога — насцярожвае імкненнем адрознівацца ад неасвядоманых, неспадчынных ці наўмысных адмоўленням ад народных традыцый.

Справа ў тым, што народнае музычнае мастацтва пакуль яшчэ ясна не ўсталявала свайго творчага напрамку, не замацавала стылістычна і нават арганізацыйна. Часам яногуд бывае дзіва, калі сабе творца аблічча таго ці іншага музыкан-

та-амамата. І вось тут выяўляюцца належаць нашым прафесіяналам дзейства музыкі. Яны павінны раскрыць індывідуальнасць кожнага самадзейнага аўтара, дамагчыся, каб ён выявіў у сваёй творчасці ад усялякіх нахонаў і, беспрэсцёпна ўзяўшы за іх ішчэ нямаюча ў самадзейнасці. Трэба ўмець прадаваць у таленавітых людзях і такіх жа ахвотай і зацікаўленасцю і так старанна, як гэта робіць мастацкі кіраўнік Беларускага народнага ансамбля песні і танца, вядомы музыкант-этнограф Г. Цітовіч.

На жаль, некаторыя прафесіяналы кампазітары свай абавязак паміж народнымі песнямі разумеюць вельмі прымітыўна: проста браць і перапісваць мелодыі і падаваць іх у якасці «адаптацыі». Пра гэта сведчаць многія песні самадзейных аўтараў, асцяжэнныя ў зборніках, якія выйшлі ў свет абласных. Бадай, толькі ў вярхоўскім зборніку «Песні над Дняпро», у першым яго раздзеле, можна знайсці ўзоры арыгінальнай творчасці. Ва ўсіх астатніх зборніках мы маем справу або з саапрацаванымі сааўтарствам, сумеснай творчасцю амамата і прафесіянала, або ўвогуле з творам прафесіянала, напісаным на музычны тэму самадзейнага аўтара. Вядома, творца індывідуальнасць прафесіянала кампазітара, больш моцная і сваёй тэхнічнай падрыхтаванасцю і ідэяна-мастацкімі кругавідамі, чым пачынае, шчыра кажучы, «падбіраць пад сябе» індывідуальнасць амамата. І ад яго першапачатковага задуму застаецца толькі голая схема. Калі падобная тэндэнцыя будзе працягвацца і ў далейшым, дык наўрад ці можна будзе гаварыць пра свабоднае аблічча самадзейных кампазітараў, пра іх самастойны шлях развіцця.

Іншы раз вопытны майстар музыкі бярэцца за апрацоўку ўзна слабага творца і пачынае яго даводзіць да адпаведнай «надабнасці». Каму патрэбна такая работа? Такім жа чынам не толькі ўводзяцца ў зман масавыя слухачы, але і ганьбавана высакародная ідэя нараджэння сучаснага народнага рэпертуару. Замест таго, каб сапраўды паміж аўтарам-амаматам і амаматам-аўтарам стаяла дасягнуць у сваёй творчасці станаючы вынік, кампазітар-прафесіянал усё робіць і дапрацоўвае за яго. Пры гэтым міжволі замяняюцца асновы такіх адмоўных з'яў у народным мастацтве, які ўтрымліваюцца (усё роўна хто-небудзь дацпенне), несамакрытычны адносіны да сваёй творчасці (урашце ж дапрацоўваў твор сам прафесіянал!), і, нарэшце, графіманія — жудасная бядка ўвогуле ўсялякага мастацтва. Безумоўна, людзей, якія не маюць сапраўдных музычных дадатных і адмоўных, не трэба цігнуць у «амаматы».

Куды больш сур'ёзныя вынікі могуць быць у гэтых выпадках, калі «апрацоўваюцца» мелодыі таленавітых самадзейных аўтараў. З-за недастаткова чужага падыходу да іх а боку некаторых прафесіянальных кампазітараў, яны ўвогуле не могуць зразумець сваёасаблівае народнае музычнае мастацтва, знікае самабытнасць

і арыгінальнасць творчасці і складальнік песні. Калі падрыхтаваць змелачы ў розных зборніках песні і іх перапісачныя неапрацаваныя арыгіналы, дык часта бывае, што, калі сказаць, самастойныя мелодычныя ўзоры, які, напрыклад, у песні «За мір і шчасце» з гомельскага зборніка «Па-над Сожам галасы», галоўная ж увага ў падобных публікацыях аддаецца музычнаму суправаджэнню, якое ўвогуле часта належыць цалкам кампазітару-прафесіяналу.

Праўда, у гэтым жа гомельскім зборніку (у ім найбольш поўна праявіўся прынцып «апрацоўвання» творчасці амаматаў) сустракаюцца прыклады арыгінальнага правінення прафесіянальнага кампазітара ў злучэнні самадзейнага аўтара (песні «Выйду ў поле» або «Шчабры-ка»). Гэта ў першую чаргу адносіцца да такіх кампазітараў, як Янавіч П. Пукст і Ю. Семіянкі. На прыкладзе актыўнага шэфства гэтых двух кампазітараў над амаматамі наглядна відаць і другая важная асаблівасць падыходу да амаатарскай творчасці. Яны апрацоўвалі песні толькі тых, хто быў бліжэй да іх мастацкіх поглядаў і больш зразумелы ім, чым, на жаль, нельга сказаць пра некаторых іншых дзеячоў музыкі.

Хто не ведае, напрыклад, вядомай рускай песніцы Аграфіны Аленічавой? Але трэба сказаць, што асобныя прафесіяналы аўтары не песні таксама заадаптавалі радыкальна апрацоўвалі. Вось што ў гэтай прычыне нека сказаў саваецкі кампазітар А. Коласаў: «У мяне (Аленічавой) творчасці мена было паміж, можна было перакадаваць, але стварыць за яе было немагчыма». Гэтыя вельмі правільныя словы пачам адносіцца і да многіх беларускіх складальнікаў песняў. Успомніце, напрыклад, Т. Лапцэву, якая ўмее арыгінальна пераасвободзіць традыцыйныя мелодыі, ці А. Шыдлоўскага, а яго самабытным кампазітарскім пошукам, бліжэй да гарадской народнай песні. Хіба можна што-небудзь дапрацаваць за гэтых таленавітых сямародкаў?

Самабытнасць творчасці таго ці іншага амамата траціць яшчэ і таму, што да песні шчыра дадаюць творчасці, які ўступае ў стылістычную супярэчнасць з мелодыяй. Тыповы прыклад гэтаму знаходзім зноў-такі ў зборніку «Па-над Сожам галасы». У апрацоўцы най у ім песні «З другам» В. Жураўлёва народная па характары мелодыі не мае нічога агульнага з вытанчаным, рамансавым тыпу, акаманентам.

Дарчы, хочацца спытаць, чаму кожны песня павіна абаважкова мець акаманентам? Ці заўсёды ён патрэбны? А ў апошні ж час і самі самадзейныя аўтары пачалі пісаць песні і харавыя творы, якія павінны абаважкова выконвацца ў суправаджэнні — калі-небудзь інструмента. Прычым, у раздзе выпадку акаманентам стварэння не таму, што гэтага патрабуе песня, а таму, што, на думку саміх амаматаў, ён надае іх твору вядомаму паважнасці і служыць адзнакаю больш высокага майстэрства. У выніку паступова забываецца выдатны акапальны, або, як часта гаво-

раць у беларускім народзе, «арцельны» стыль харавога спявання, той стыль, якім па праву можа ганарыцца не толькі беларуская, але і руская, і ўкраінская песнятворчасць. Бось дзе сапраўды патрэбна акапальны стыль прафесіянальнага кампазітара ў справы музычнай самадзейнасці!

Імкненне абаважкова стварыць якую-небудзь інструментальную падтрымку харавым галасам нагляднае не толькі ў галіне самадзейнай творчасці. Пры азіяцкім амаматам сустракаецца з гэтым недахопам. Не сакрэт жа, што многія амаатарскія хоры, якія ўзялі ўвогуле на аснове народнага акапальнага спявання, пачалі чамусьці бяцца выступіць без інструментальнага суправаджэння нават пры выкананні традыцыйных песняў. У сувязі з гэтым траціцца ансамблевасць і чысціня інтанацыя, ды і сама акапальная шчыраць у спяванні.

Апроч таго, што да кожнай песні, да кожнага хоры літаральна прывадаецца інструментальнае суправаджэнне, у іх сустракаюцца і іншыя музычныя «прамернасці».

Нярэдка прафесіяналы-кансуляты, прагледзеўшы творы самадзейных аўтараў, робяць такія аўтары: «Тут прастая гармонія, трэба рабіць адхлэнні» або: «Зрабіце разнастайны рытм, дадаць храматычныя праходжэння». У сувязі з гэтым паміж самадзейным і прафесіянальным кампазітарамі ярэдна ўзнікаюць рознагалосні. А прычын да адной думкі можна толькі тады, калі правільна будзе ўстаноўлены стыль, у якім павінны быць самадзейны аўтары.

Іншы раз, вядома, можна паглядзець на музыкантам-кансулянтам, калі ён падыходзіць да творца самадзейных аўтараў з пункту погляду іх прафесіянальнага майстэрства. Во, як вядома, развіццё творчасці асобных самадзейных кампазітараў ідзе па лініі актывацыі збліжэння з прафесіянальнай культурай. У гэтым выпадку прэтэнзія амамата адносна недастатковага валодання ім гармоніі, паліфоніі, музычнай формай, харовай і інструментальнай фактурай зусім неправамерная. Але трэба таксама не забываць і пра тое, што гэта ў самадзейнай творчасці не галоўнае. Зусім натуральнае жаданне многіх амаматаў набыць прафесіяналізму ў музыцы. Гэта заканамерны працэс і гэта павінна заахоўвацца. Але дрэнна, калі гэты самы працэс становіцца самацелай, калі да ўсёй народнай творчасці падыходзіць з адвольнай меркай, не ўлічваючы яе разнастайнасці і спецыфікі.

Зусім правільна, што сучаснай народнай творчасці ставіцца некалькіх уласных патрабаванняў, чым традыцыйнаму фальклору, але гэта не значыць, што трэба ўвогуле ігнараваць гэты фальклор. Наадварот, толькі развіццё і ўзабагацэнне нацыянальных традыцый можа прывесці да сапраўднага росквіту сённяшняга народнага мастацтва. Імяна па гэта і неабходна звярнуць галоўную увагу, не адмаўляючы, зразумела, і шляхо прафесіяналізму.

Імкненне дамагчыся ад кожнага самадзейнага кампазітара таго, што патрабуецца ад прафесіянала, само па сабе некалькі парадаснаснае. Бо калі самадзейны кампазітар становіцца прафесіяналам, вельмі ўскладняецца па ўзроўню майстэрства, ён перастае быць самадзейным. У адваротным выпадку (гэта сустракаецца значна частей) ён ператвараецца ў дэманіа-недаучку. Выводзіцца, што розніца паміж прафесіянальным і самадзейным кампазітарам павінна заключацца не толькі ў ступені валодання кампазітарскай тэхнікай, калі толькі ў спецыфічнай шляхо развіцця іх творчага стылю. Імяна такім чынам самадзейная музычная творчасць можа вызваліцца ад многіх сваіх недахопаў і стаць на шлях творчай самастойнасці.

В. БАТАЎ.

Праходзіць рэспубліку шануюць памяць сваіх народных песьняроў Янкі Купалы і Якуба Коласа. Іх імёнамі названы бібліятэкі рэспублікі, калгасы, культурна-асветныя ўстановы. Адна з прыгажэйшых вуліц Мінска носіць імя Янкі Купалы.

Фота М. РУБІНШТЭЙНА.

ДА 80-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ЯНКІ КУПАЛЫ І ЯКУБА КОЛАСА

ТВОРЫ, ЯКІЯ ХВАЛЮЮЦЬ І КЛІЧУЦЬ

Пасля заканчэння сярэдняй школы я прыехаў з Кітая вучыцца ў Маскоўскі ўніверсітэт. Тут я пазнаёміўся з літаратурай народнай СССР, у тым ліку і з беларускай. Для мяне гэта было незвычайна радасцю. Часам у цэлым днём і захапленнем чытаў творы беларускіх пісьменнікаў Я. Купалы, Я. Коласа, Ф. Багушэвіча, М. Багдановіча.

Што мне падабаецца ў іх творчых перах? Перш за ўсё, якія выйшлі з развалючых імкненняў беларускага народа. Янка Купала і Якуб Колас пачалі маральна і разумова пераадолаваць прастае сялянства над панемішчым, буржуазным, царскім чыноўніцкім. Яны стварылі вобраз селяніна, які ўсялякомі свай чалавечы права, сваю сілу і сваю непазбежную перамогу. У пэўных «Кургане», «Бандароўна» Янкі Купалы і «Сымон-музыка» Якуба Коласа мы бачым сапраўдны характар народа, яго чалавечы гонар і нянавісць да прыгнатычнасці. Гэтае пачуццё чалавечай годнасці выклікае ў нашых чытача захапленне.

Янка Купала і Якуб Колас — глыбока нацыянальныя паэты, якія ўспрымаюць інтарэсы не толькі свайго народа, але і іншых развалючых народаў, у прыватнасці, кітайскага. Мы доўгі час жылі ў такіх жа цяжкіх умовах, як і беларускі народ да Кастрычніцкай рэвалюцыі. Таму кітайскі чытач з вялікай прыемнасцю і асабліва чытае творы класікаў беларускай літаратуры.

Тут, у Маскве, я пазнаёміўся

таксама і з творамі беларускіх пісьменнікаў Кандрата Крапіны, Міхаса Лынькова, Кузьмы Чорнага, Пятруся Броўкі, Пятра Глебкі, Максіма Танка, Аляксандра Куляшова. Сярод гэтых талентаў не пастарэлі, а палмавымі класікамі беларускай літаратуры Янка Купала і Якуб Колас.

Пазнаў «Над рэкой Арэсай», «Тарасова доля» Я. Купалы і «Рыбачка хата» Я. Коласа маючы асабліва глыбокае значэнне. У пэўных адлюстраванні жыцця беларускага народа, яго барацьба за шчасце. Што асабліва захапленна чытаў у гэтых пэўных Нас, кітайцаў, перш за ўсё, — іх развалючым гуманізмам, барацьба за мір і дружбу народаў, сцяжарджэнне эстэтыкі працоўных.

З вялікім хваляваннем я чытаў: «Пазнаў, мае суседзі, Свабодны, новы польскі люд. Ніхай жа песні аюнай мядзі Краўце на іх дружба тут. (Рыбачка хата).

Сіла нацыянальнага характару, вялікі інтэлектуальны працоўны беларускі глыбока мяне ўразілі.

Калі я пазнаёміўся з беларускай літаратурай, мне стала вельмі цікава, што пакуль не магу чытаць яе ў арыгінале. Але я вывучыў беларускую мову, буду чытаць беларускую літаратуру ў арыгінале, каб знаёміцца з ёй кітайскі чытачоў, каб наш народ больш і шырай ведаў пра жыццё і барацьбу братняга беларускага народа.

ВАН ШОУ-ЖЭНЬ, студэнт Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Мой родны кут, ж ты мяне кліч...

Хоча раз, ды добра агрынуўся!

Творчасць народнага песьняра Беларусі Якуба Коласа была і застаецца невычэрпным матэрыялам для мастакоў. «Новая зямля», «Сымон-музыка», «Рыбачка хата», трылогія «На рэчцы» натхнілі і натхняюць беларускіх мастакоў. Ілюстрацыі да пэўных «Новай зямлі» — дыпломная работа былой студэнткі Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута В. Ганчаровай. Гэтыя малюнк знаходзяцца ў фондах Літаратурнага музея Якуба Коласа. Друкуецца ўпершыню.

...Збірай манатні і ў Парэчча За добры час перабіраўся!

Калі зямлінік тут прыветна Гарэў агеньчык чыць прыкметы...

І як мі кліч ён гэту п'яўку, Ды мусіць даць рубля за спраўку.

І паглядзець было цікава, Як дзяўчына шыра і ласкава Касу на рынку выбірае!

З братняй любоўю

Творы народных паэтаў Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа добра вядомы сярод украінскіх чытачоў. У гэтым вялікаму заслуга ўкраінскіх пісьменнікаў і літаратараў В. Шчурата, І. Сявіцкіх і інш. Яны ў свой час падтрымалі добрым словам нашых незалежных песьняроў у іх нялёгкай, але пачэснай працы, якая дала багаты плён на беларускай літаратурнай ніве.

Кнігі ўкраінскага вучонага і літаратара І. Сявіцкіх («Адрэжанае беларускае пісьменства», 1908 г.; «Росквіт культурна-нацыянальнага жыцця ўсходняй Беларусі», 1928 г.), прысвечаны развіццю беларускай культуры і літаратуры, сталі бібліяграфічнай рэдкасцю. Аўтар у сваёй рабоце знаёміў украінскага чытача і з творчасцю Я. Купалы і Я. Коласа.

Разглядаючы творы беларускіх паэтаў, украінскі вучоны пісаў у 1908 г.: «...Яны там ці былі, але вершы, што выходзілі з сэрца песьняроў у тую дзякля мінулы, адносяцца да найпрыгажэйшых лірычных твораў беларускай пісьменнасці, бо яны пісаны жывою крывёю паэтаў».

У кнізе «Росквіт культурна-нацыянальнага жыцця ўсходняй Беларусі» ёсць асобны раздзел, які называецца «Два сонны беларускага пісьменства». «Янка Купала і Якуб Колас — востыя, што ўжо цэлыя 20 гадоў служылі беларускаму народу, асвятляючы яго жыццё быццё жыццёворымі праманямі свай пэўнай творчасці», — так пачынае І. Сявіцкі гаворку аб іх творчасці. Ён падкрэслівае, што Купала — гэта паэт, які выйшаў з асяродка народна і з самага пачатку свай творчасці «быў беларускім Калодым і Шаўчэнкам», а яго песні «выклікалі адных слёзы на вачах, а ў другіх запальвалі агонь у сэрцы».

Азіяцкія творчасці Якуба Коласа. І. Сявіцкі зазначае, што ў гэтым паказе дарэвалюцыйнага жыцця Коласа можна прыняць за беларускага Франка, што ён «аўляецца адным з лепшых выхаванцаў «песьняроў».

валюцыйнага жыцця Беларусі». У заключэнне аўтар піша: «Для абодвух найбольш вядомых паэтаў Беларусі Купалы і Коласа рэвалюцыя з'яўляецца жаданай, чаканай і неабходнай падзеяй жыцця, якую яны разам улашчвалі на працягу поўных дзесяці год у сваёй дарэвалюцыйнай творчасці».

Працы ўкраінскага, вучонага і яшчэ адна аскарава старэйшае дружны і творчы ўзаемаўздзейнічаў паміж беларускім і ўкраінскім народам.

М. БАЗАРЭВІЧ.

Маскоўскае выдавецтва «Советский писатель» выдасць кнігу «Янка Купала ва ўспамінах сучаснікаў», у якой змешчана ўспамінаў рускіх, украінскіх, беларускіх пісьменнікаў, грамадскіх дзеячоў, мастакоў. Зборнік падрыхтаваны Літаратурным музеем Я. Купалы. Некаторыя матэрыялы зборніка публікуюцца ўпершыню. Сярод іх — успаміны народнага паэта Чувашскай АССР С. Эльгера, якія мы друкуем са скарэжэннямі.

Упершыню пазнаёміўся я з Янкам Купалам у верасні 1939 года. Гэта было ў вагоне, калі мы, сявціцы пісьменнікі, ехалі ў Ерэван для ўдзелу ў святкаванні тысячгоддзя армянскага народнага эпаса «Давід Са-сункі».

Вялікая група пісьменнікаў ехала ў трох вагонах поезда Масква — Баку, а з Баку праз Тбілісі ў Ерэван. Беларускія пісьменнікі, у тым ліку і Янка Купала, знаходзіліся ў сумесным з намі купе. Ехалі мы каля трох сутак і за гэты час паспелі не толькі пазнаёміцца, але і прывыкнуць адзін да аднаго. Ужо тут, у вагоне, мне не раз даводзілася сустракацца з Янкам Купалам і гаварыць з ім.

Але бліжэй я пазнаёміўся з ім у час экскурсіі на возера Севан. Я. Купала сядзеў на лодцы і глядзеў на горы на процілеглым беразе возера.

— Прывітаю Армені! захапляецца, Іван Дамінікавіч? Праўда, цікава тут, своеасабліва прырода: горы, горы, а на гары раптам такое цудоўнае возера! — сказаў я, набліжаючыся да яго.

Сустрэчы ў Чэбаксары

Купала паглядзеў на мяне і, напэўна, пазнаўшы ў маёй асобе знаёмага на вагону чалавека, адказаў:

— Так... Закаўказзе. Своеасабліва...

Ён прапанаваў мне прыесці. Сідаючы, я пачаў з сабою пакаваў палку (з ёю я не расстануся з першай сусветнай вайны, калі стаў інвалідам). У мяне была добрая палка з чырвонага дрэва, з шарападобнай самшытавай будаванай. Я. Купала звярнуў на яе увагу. Ён уважліва агледзеў яе, пакаваў у руках і, размахваючы ў паветры, сказаў: «Прыгожы... але, здаецца, лёгкая палка...».

Я асцярожна абыходжуся з ёю. Верагу, як зрэнку вока, — адказаў я.

Купала ўсімхнуўся і пацкаваўся, калі і пры якіх акалічнасцях я знявечыў яе. Потым, даведваючыся, што я ў Чувашы, перайшоў на іншую гаворку.

Ён з хвілін памаўчаў, скіраваўшы позірк на сіні пад сонцам гмахі гор, потым зноў павернуўся да мяне:

— Як многа даўлося змагацца армянскаму народу за сваю незалежнасць! Колькі войнаў завалоў іх вытрымаць на працягу некалькіх стагоддзяў! Тут, у раёне гэтай самай Севан, кіпелі баі з арабскімі і персідскімі прыгнатычнамі... Сяджу, гляджу вост на схілы гэтых прыбарэжных гор і мроіцца, што вост-вост хлынуць з дзянін, са скал лавіны стара-

С. ЭЛЬГЕР, народны паэт Чувашскай АССР

жытных войнаў — армяне, арабы, сельджукі і копты, мечамі, пічымі, і закінуты жорсткай бой! Так і здаецца, нібы чуваць жахлівыя крыкі, удары мечамі, коп'ямі па шчытах і латах, чуваць бразганне ёброў і іржанне коней.

Гаварыў ён гэта павольна і ціха, нібы для сабе, але ясныя светла-шэрыя вочы былі скіраваны на мяне. Я слухаў яго моўчкі і ўважліва.

Сядзеў мы нічога не паўгадзілі. Іван Дамінікавіч пачаў гаварыць у мяне пра прыроду нашай краіны, пра чувашскіх пісьменнікаў, пра нашу літаратуру і мастацтва.

Я прапанаваў Купала зрабіць прагулку па Волзе і на дарозе завітаць да нас, у Чэбаксары.

— Магчыма, калі-небудзь ўдасца, — загадаў ён.

І, праўда, праз два гады мы сустрэліся з Купалам у Чэбаксары. Гэтая сустрэча адбылася ў дні Вялікай Айчыннай вайны, у самыя цяжкія часы для ўсяго савецкага народа, і пакінула незабыўны след у маёй памяці.

У час прыезду Купалы я знайдуся на ваяхках у доме друку. Мне паведамілі, што прыехаў вялікі беларускі пісьменнік Янка Купала і чаканне мяне ў двары нашага дома. Я засяўшаўся дадому.

Прышоўшы на двор, я ўбачыў легкавыя аўтамабілі і людзей ля пад'езда нашага дома. Сярод незнаёмых я адрозніваў Купала. Ён быў у цёмным паліто, у футравым шапцы. Убачыўшы мяне, Купала з расцясцёнымі рукамі кінуўся на сустрэчу.

Таварыш Ольгер, здароў, здароў, друма! Падумаўшы толькі, вост як судзіла зноў сустрэцца нам! — сказаў ён ўсхваляваным голасам, сумна ўспамінаючыся.

Мы абмяліся, пацалаваліся. Купала быў узрадуваны, на ягоныя вочы набеглі слёзы.

— Прывітаю, а выша прывітаць быў абавяз, таварыш Ольгер! — пачаў раскаваць ён спынаючыся. — Вось, калі спыніліся на плошчы ў цэнтры горада, пытаюся пра вас у парожні: ці не ведаеце вы, дзе, жыць паэт, які куляе на аду нагу і ходзіць, абапранаючыся на палку. Інакш ён, чалавек немагчымы,

рашыт. Склада-
насьці рэжысёр-
скага ўвасаблен-
ня «Калянай ру-

П. СЕРГІЄВИЧ. Алергичні шлюб.

РАДАСНА ГАЧЫЦЬ

Пулоўны месяц май, месяц незабытай «вясны народаў» 1945 года, адкрыў семнаццаць год назад новую старонку ў адносінах паміж народамі СССР і Чэхаславакіі. Навякі з'явілася ў братняй дружбе агульная барацьба за высокія ідэалы чалавечества — за свабоду і шчасце людзей, светлую будучыню наміна.

І мы з гонарам гаворым сёння аб тым, што кожны год пасля памятнага мая 1945 года гэта новы ўздым у старажытны працы абедзвюх краінаў, новы крок у абліччэнні нашых народаў, нашых культур.

Магутным, выключна дружбы з'яўляецца літаратура. І прыёмам адзначыць, што ў апошнія гады асабліва плыўна развіваецца абмен мастацкімі напісаннямі паміж нашымі краінамі, расце папулярнасць чэхаславацкай літаратуры ў нас, на Беларусі, а савецкай літаратуры — у Чэхаславакіі.

Значна павялічылася колькасць перакладзеных на чэшскую і славацкую мовы твораў беларускай літаратуры. На старонках часопісаў і газет Чэхаславакіі з'явіліся новыя пераклады і артыкулы, якія сведчаць аб шырокай зацікаўленасці нашых сяброў у Празе і Брэславе ростам беларускай культуры.

Літаратурная прэса нашай рэспублікі ўжо адзначала выхад у Празе на чэшскай мове такіх буйных твораў нашай літаратуры, як трылогія «На ростанях» і паэма «Рыбакова хата» Я. Коласа. Пяцёр чытач Чэхаславакіі атрымалі ў перакладзе на чэшскую мову вершы першага П. Панчанкі «Кірага заўраваўся і любові» і ў перакладзе на славацкую мову першага І. Шамяніна «Крыніцы».

У гэты пазіў П. Панчанкі, любові і з добрым мастацкім густам аформленую выдавецтвам «Свет Саветаў», уключа-

ны вершы, якія даюць уяўленне пра творчы шлях паэта, аб асаблівасцях яго майстэрства, аб дыяпазоне яго тэматыкі.

Грамадскасць Чэхаславакіі не ўпершыню знаёміцца з творчасцю П. Панчанкі — яго паэзія была прадстаўлена ў анталогіі «Паэты Беларусі» (1955 г.), асобныя вершы друкаваліся на старонках часопісаў «Прага-Масква», «Члені О Союзімі Савузу» і інш. На чытанне чым, прыцягвае творчасць нашага паэта літаратура Чэхаславакіі, лепш за ўсё адказаць словамі перакладчыцы Ганны Врбовай:

«Паэзія Панчанкі ясная, даступная, але гэта не простая паэзія, не паэзія гучных слоў. Можа, іменна таму мы верым у творах яго паэзію, можа, іменна гэтым ён набліжае да нас вялікую эпоху, дух якой іменна перадаць».

У пасляслоўі да зборніка Г. Врбовай з сярэбруйскіх добрых злучэнняў аналізуе творчасць П. Панчанкі, адзначае высокае майстэрства паэта ў перадачы дэталей — не толькі знешніх і апісальных, але і больш складаных — унутраных, псіхалагічных, у выкарыстанні фальклорных элементаў, што робіць паэзію з Я. Коласа і Я. Купалам чужымі.

Што ж датычыцца блізкасці П. Панчанкі да паэзіі У. Маякоўскага, дык Г. Врбова лічыць неабходным падкрэсліць, што «тут няма таго знешняга падобства, якім вызначаюцца эпігоны Маякоўскага. Панчанка нямае нельга назваць эпігонам. Для яго Маякоўскі — перш за ўсё ўзор падыходу да рэальнасці, форма Маякоўскага з'яўляецца для яго зыходным пунктам да пошукаў уласных шляхоў».

У большасці сваёй вершы, прадстаўленыя ў зборніку, перакладзены на майстэрскую Г. Врбовай паставіла перад сабой

удзячную задачу — перакладзіць неспрэчна з беларускай мовы і, як прызначыла сама, «іхналася ў мнагаводную раку паэзіі Панчанкі, не марыстаючыся ларам рускага перакладу і выратавальным поўсам падрадаюніка». Да бясспрэчных удач можна залічыць пераклады вершаў «Асеннім днём», «Пачастунак», «Песня (парызанская)», «Дзеці вайны», «Кіно», «Герой», «Тры дні ў уператасці тупаю...», «Маё і тваё маленства», «Ад'езд маладой» і многія іншыя.

Часам, аднак, для перадачы зместу верша Панчанкі перакладчыца знаходзіць другую рытміку, новы памер («Шанна эстонца», «Крайна мая», «Сабі і другім», «Спарышы», «Тост за ладзіўкай і інш.). Цяжка меркаваць, наколькі гэта апраўдана. Сустрэнацца, хоць і рэдка, і моўныя пагэгрэнасці (у вершы «Каня хлопці трымаў на тугім павадку», слова «аблікі» перакладчыца зраўнавала, як «аблікі», што, вядома, прывяло да парушэння вобразнай сістэмы арыгінала).

Асабліва трэба адзначыць, што Г. Врбова перапрацавала пераклады з П. Панчанкі, ажцэўленне ёю раней для анталогіі «Паэты Беларусі» з рускай мовы. У выніку больш дасканалы загаловак вершы «Узбуннае», «Ад'езд маладой», «Пасля дэмабілізацыі».

Не ўпершыню назімаўся славацкі чытач і з І. Шамяніна — яго апаэзія дэдукавалася ўжо ў часопісах Славакіі. Пераклад рамана «Крыніцы» выклікаў вялікую цікавасць у самых шырокіх колах чытацтва, бо, як адзначала Марта Лічавая, перакладчыца рамана, «І Шамянін ставіць і спрабуе вырашыць мноства вострых актуальных (і ў нас актуальных) праблем».

«Мы ведаем, — даве яна далей, — што гэта мудры псыхалогічны і чужым сэрцам, які смяла і з палкай зацікаўленасцю ўгледзецца ў сённяшні і заўтрашні дзень. У кожным слове адчуваецца, што гэтыя сёння і заўтра з'яўляюцца яго жыццём, што яму хочацца аб гэтым пісаць не толькі як мастаку і ў ітэрасах мастацтва, але і ў ітэрасах жыцця, дзея ажыццяўлення найбольш важных мар аб намінізме. Мы ведаем, што гэта сур'ёзны, сумленны псыхалогічны перад чытачом. Ён даў нам цікавы, добры раман, які мае што сказаць кожнаму з нас, даў нам твор, напісаны таленавіта і дораслым».

Сведчаннем вялікай цікавасці да кнігі І. Шамяніна з'яўляюцца і пераклады дыскусіі і канферэнцыі па рамане «Крыніцы», якія адбыліся ў многіх месцах Славакіі.

Творы беларускіх паэтаў і прозаікаў часта сустракаюцца на старонках чэшскіх і славацкіх часопісаў. Вершы Я. Коласа «Гусі» і «Вясна, вясна жадная» надрукаваны «Словацкім пражэктарам», апаэзія В. Выкава «На возеры» апублікавана

у часопісе «Члені О Союзімі Савузу». У літаратурна-рэспубліканскай дадатку да славацкага часопіса «Людзмі творчасці» («Мастацкая самадзейнасць») рэкамендуецца для мастацкага чытання апаэзія І. Грамовіча «Вадэкава ўзбуннае» і А. Стаховіча «Марынаўскі пчалар», перакладзеныя на славацкую мову. У часопісе «Свет савецкай літэратуры» змешчана апаэзія М. Лупскава «Першая атака».

Актыўным папулярызатарам беларускай літаратуры стаў у Славакіі Георгій Вільчаў, які ў пачатку мінулага года быў ганцом Саюза пісьмемнікаў Беларусі. У супрацоўніцтве з Г. Вільчавым славацкія паэты Ю. Юкавец, І. Мок і І. Маернік ажыццявілі пераклады вершаў М. Танка «Нэтон», «Каб ведалі», «Аве Maria», А. Куляшова «Балада ба чатырох заложыках», «Ліст з палюці», «Словацкія погляды», 1961, № 10, А. Вільчова «Паэты», Н. Плевача «Я паеду адна», Р. Барудзіна «Вадэка», І. Калесніка «Каторы раз праходжу каля хаты...» («Млада творца», 1961, № 10), Э. Агнянцэ «Маладажоны» і Е. Лось «Роздум» («Словацкі», 29 ліпеня 1961).

Георгій Вільчаў амясціў у часопісе «Словацкія погляды» вялікі артыкул «Беларуская савецкая літаратура», у якім наваздаца вельмі слушным сцвярджэннем аб тым, што заканамернасці развіцця беларускай савецкай літаратуры неабходна вывучаць у шырокай сувязі з агульным развіццём сусветнай літаратуры.

«Шматбаковыя кантакты паміж народамі Савецкага Саюза, іх плённае культурнае ўзаемадзеянне, багаты вопыт савецкай літаратуры побач з уласнымі нацыянальнымі традыцыямі былі добрымі прадумовамі для ідэйна-мастацкага ўзабагацення беларускай савецкай літаратуры, — піша Г. Вільчаў. — Але не толькі руская і ўкраінская літаратура, не толькі літаратура іншых народаў Савецкага Саюза — уся сусветная культура ўвайшла ў спектр мастацкага жыцця Савецкай Беларусі».

Высокі навуковы ўзровень, добрае веданне беларускай літаратуры адзначаюць артыкул Вадзіла Жылціцкага, прысвечаны разгляду кнігі М. Ларчані «На шляху да рэалізму» («Славян» № 4, 1961).

Радасна бачыць, як развіваецца ўзаемнае азнамленне, узровень абмен лепшымі ўзорамі літаратуры паміж народамі Беларусі і Чэхаславакіі, як расце дружба нашых культур. І ў ітэрасах гэтай дружбы было б карысным правядзенне на Беларусі Дня чэхаславацкай культуры, а ў Чэхаславакіі — культуры беларускай, што прамаўе часопіс «Словацкі пражэктар», які мае паўвеканую традыцыю прапаганды беларускай літаратуры.

А. МАЖЭЙКА.

БЕЛАВЕЖСКАЯ ПУШЧА. Рака Нарэва.

Фотааццод В. ГЕРМАНА (БЕЛТА)

«ЖЫЦЦЁ» КІНАПЛЁНКИ ПРАДОЎЖАНА

Ці ведаеце вы, колькі «жывых» звычайна 35-міліметровая кінаплёнка? У сярэднім каля 480 метраў. Не так ужо і многа. Прычым так званыя павярхоўныя дэфекты: драпіны, палосы і іншае — гэта яшчэ не галоўнае зло. Яны лёгка ліквідуюцца спецыяльнымі рэстаўрацыйнымі машынамі, якія ёсць амаль ва ўсіх пракратных кінатэатрах. Плёнка лічыцца неспрыгоднай у тым выпадку, калі ірэдцыя перфарцыя, г. э. адтуліны, размяшчаныя па краях кінаплёны.

Павышэнне трываласці кінаплёны — задача не сённяшняга і не ўчарашняга дня. Яна нарадзілася амаль адначасова з самай кінематографіяй. Асноўны яе напрамак — стварэнне новых трывалых матэрыялаў на ўзроўні сучаснасці. Аднак гэты спосаб пэўнае вялікіх выдаткаў і стварэння амаль цэлай новай галіны прамысловасці.

Гавораць, што выдатны ідэй ўвогуле простыя. Але іх трэба ўбачыць, а іны раз яшчэ і ўмець выкарыстаць. Шмат гадоў назад савецкі вучоны, акадэмік Іофе выкарыстаў салютую падачку і вымераў яе трываласць. Пасля гэтага ён апублікаваў на кароткі час у спецыяльнай, хімічна чыстай вадзе. І што ж, пасля такой «аперацыі» трываласць палачкі павялічылася ў некалькі разоў. Справа ў тым, што на трываласць кожнага матэрыялу асабліва ўплываюць іспытванні для вонка мікрадэфекты і мікрапачыліны. Салютная палачка, апущаная ў вадзе, «апаляваецца», і мікрадэфекты на яе паверхні нібы зніклі.

Гэты прасты і дарэчы, дадзены не новы прынцып узяцця за аснову сваёй работы супрацоўнікі кінаплёнавага лабараторыя Усесаюзнага навукова-даследчага кінафотаністытута (НДКФІ). Яны канструявалі ўнікальны ў сваім родзе лабараторны ўзор машыны, у якой плёнка, праходзячы праз гарачы барабан, нагрэецца да тэмпературы размякчэння і толькі пры гэтым на ёй штампуецца перфарцыя.

Першая доследа паказалі, што такім спосабам «жывы» плёнку падаўжаецца ў два разы. Распаўсюдзяцца таксама спосаб награвання інструмента, які сачыць перфарцыю, што павінна даць яшчэ большы эфект. Значнай эканомія можна дамагчыся шляхам змяняння таўшчыні плёны без зніжэння трываласці перфарцыі. І гэта становіцца магчымым дзякуючы новай арыгінальнай машыне.

АДІ.

КАЛІ СПРАВА ПА ДУШЫ

Яшчэ будучы вучнем Касцяніцкай сямігодняй школы Кірскага раёна І. Зезюлькевіч зацікавіўся прафесія кінамеханіка. Калі ў вёску прывяла перасоўка, ён з вялікай цікавасцю разглядаў апаратуру.

Хутка юнак прыйшоў у раённы аддзел культуры.

Накіроўвае мяне ў школу кінамеханіка.

Пасля заканчэння школы І. Зезюлькевіч вярнуўся ў раён. Яму даверылі кінаперасоўку, вызначылі маршрут. З вялікай актыўнасцю ўвайшоў малады механік за справу. Ён з першых месяцаў пачаў дабівацца добрых поспехаў. Перад пачаткам сезона расказаў, што ў карціне цікавага, раў, які фільм лепш паглядзець у бліжэйшыя дні. І сельскія працаўнікі ахвотней сталі хадзіць у кіно.

Радасным быў для Івана мінулы год. У сацыялістычным саборніцтве за лепшае кінаабслугоўванне насельніцтва ён выйшаў на першае месца ў раёне.

За высокія паказчыкі І. Зезюлькевіч прысвоіў ганаровае званне ўдаражна намінісцкай працы. Горача павіншавалі маладога кінамеханіка таварышы па працы, сябры.

Такія поспехі ў рабоце кінафінансара сталі магчымымі дзякуючы добрай, прадуманай арганізацыі працы.

Цесную сувязь падтрымлівае кінамеханік з сельскай інтэлігенцыяй. Перад паказам кінакартывы чытаюцца лекцыі, даклады, праводзяцца гутаркі. Напрыклад, у апошні час пры паказе фільмаў лекцыі чытаў сельскі В. Малашчанка, С. Балабаў, В. Шамлет, Е. Прычэпава.

Дзесяць гадоў штогодзіна едзе ад вёскі да вёскі з кінаперасоўкай Іван Сяргеевіч Зезюлькевіч.

Для мяне няма працы лепшай і больш ганаровай, — гаворыць кінамеханік.

М. ПРЫС.

СМАЛЕНСКІЯ АРТЫСТЫ У ГОМЕЛІ

На гастролі ў Гомелі прыехаў ілюмінатый Смаленскага дзяржаўнага драматычнага тэатра.

Тэатр прабуае ў Гомелі месцы. За гэты час ён паказаў працуючы апаэзія цэнтры спектаклі А. Ліпскага «Гранда-да мая», А. Штайна «Акіны».

БІБЛІЯТЭКАРЫ ВУЧАЦА

Закончылі работу месячных курсы павышэння кваліфікацыі бібліятэчных работнікаў Мінска. Для 25 бібліятэкараў былі прагаваны лекцыі па пытанніх метадычкі кнігавядзення, прапаганды кні-

гі, а таксама праведзены з імі практычныя заняткі па складанню каталогаў, правядзенню канферэнцый чытачоў, літаратурных вечараў і іншых форм масавай работы.

НА ВАСНОВЫХ ЭЦЮДАХ.

Фота І. ШЫШКО.

ПЕРШЫ КРОК

[Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар.]

Але жанчыны зусім, не здаваліся тады адказа. Цяжка дыхаючы, яна ступіла наперад і пільна паглядзела на Рынглера.

— Не, доктар, — настойліва прашапталі яна. — Вы не можаце адмовіцца. Мы не павінны браць на сваё сумленне такую вінаватыню, калі чытаеце ад хвалювання. Яна сіла кулакі і прысунула іх да падбородка. Зубы не стукнулі ў ляманцы. — Ён сыходзіць крывёю, доктар! Сыходзіць крывёю! — прашапталі яна. — Вы ведаеце яго. Зарэз яго прынесуць сюды. Уся надыдзе толькі на вас! — жанчына апублікаваў руці, не твар некай раптам паспакайнеў: — Таму што мы асудзілі ў душы вы заўсёды былі на нашым баку.

— Вы памыляецеся! Я не стаю на чым баку! — сказаў ён, разкачваючы руку. Потым дадаў: — Бо няма чыяго другога боку, бо ёсць чыяго перамаганне.

Вочы жанчыны запалілі гнева. Доктар Рынглер хацеў быў ужо сказаць сваё раўнае сней, як яго позірк трапіў на мужчыну, што стаў заду жанчыны, прысланіўшыся да сцяны; спрачаючыся, яны абое не заўважылі, што дзверы бышчунна адчыніліся і пасля зачыніліся зноў.

Сіняе святло лямпачкі падала на квадратны твар з рэзкімі абрысамі, з пад нахмураным на лоб шыпкі блішчальнік шыльцы акулараў. Вейкі мужчыны былі амаль заліпаны, рот моцна сціснуты. Бокаваты позірк узрача адзін на адзін, неабспэку — чалавек страціў шмат крыві. І адначасова Рынглер адчуў, як халодная рука, што сціскала яго сэрца, пахіну павернулася, сціскаючы яго яшчэ мацней. Ён з першага ж позірку пазнаў яго — былога дэпутата гарадскога магістрата, які доўгі час быў у турме, а цяпер знаходзіўся пад нагляданнем паліцыі.

Памачкі яму — азначала трапіць у лік «ворагаў дзяржавы». Рынглер міжволі адхінуўся.

Мужчына, з цяжкасцю выпрастаўшыся, падтрымліваў здаровай рукой параненую, ступіў на сцяну доктару.

— Маё жыццё ў вашых руках, доктар.

Напружаныя шыяны запавядаў у асветленым сінім святлом пакоі. Толькі чуваць было мёртвае ціхое гадзініцы. Рынглер прыкусіў губу тац, што адчуў на языку салавяцкі смак крыві. Голас муж-

чыны, які раптам абарваў пішчыню, прагучаў больш іверда і нават загара.

— Сюды мяне прывялі як сьлёмы, і вы давяліцеца адказаць.

— Вы паражэне? — голас Рынглера гучаў прыглушана.

— Толькі ў выпадку, калі гэта будзе неабходна, доктар. Пахуль што-кажы неабходнасці няма.

Мужчына тац блізка сціскаў, што глядзель адзін аднаму проста ў вочы — рослы, шыракаплечы рабачы і тонкі, вышчаты доктар. Нечакана жанчына рашуча ступіла наперад і стала паміж імі.

— Хіба цяпер час спрачацца? Цяпер патрэбна дапамога. Неадкладная дапамога! Вы ж чалавек, доктар.

Усё яшчэ вагаючыся, Рынглер правёў рукой па твары, пасля выпрастаў і, паказваючы жэстам, каб яны ішлі за ім, адчыніў дзверы.

У пакоі Рынглера ладзішчылі да ўмывальніка пачаў старажыны мыльш, каб нібы рыхтаваўся да сур'ёзнай аперашы. На самай справе яму хацелася выгнана час, сабрацца з думкамі, каб не зрабіць памылкі, калі пры яркім святле лямпы ён гляне ў твар гэтай прадстаўніцы старога тэма-наўскага гвардыі.

Павярнуўшыся да жаведвальніку, доктар убачыў, што ранены ўжо сядзеў на маленькім круглым крэсле, жанчына паспела зняць з яго паліто і куртку. Грубая кашуля пад левым плячом прамаложыла чырвоны крывёю. Рынглер атэлеў ранау. Хуткімі мяккімі рухамі яшчэ шпуду, дзе ляжалі інструменты, узяў нажніцы, аспэрожа распароў кашулю і пінзэтам зноў прыкараўляў да крэў раны ніткі.

— «Сыходзіць крывёю!» Глупства! Ад гэтага яшчэ ніхто не паміраў. Але... паўсантыметра права і я быў бы вызвалены ад гэтай гісторыі.

Выніўшы з банкі стэрільныя тампоны, ён выцер імі кроў, што цякла з раны.

— Але пра кожныя вострэстрыяе раненне трэба неадкладна зважыць. Вы, вядома, ведаеце гэта... — Рынглер скова глянуў на жанчыну, пасля — на перакраўлены ад болу твар мужчыны. — Я абавязаны гэта зрабіць.

Жанчына сачыла за кожным рухам доктара.

— Ні пра што вы не будзеце заклідаць, доктар! — твар рабочага ажывіўся. — Нічога вы не ска-

жае. І сам ведаеце чаму!

Задзіўлены гэтым упэўненым тонам, Рынглер узяў вочы. У лютую пал умывальніка ён бачыў твар чалавека, чыё жыццё было ў яго руках. Але гэты чалавек патрабаваў, каб ён, доктар Рынглер, кулае на карту і свай лёс.

Каставое раненне, у ваенны час, пры зняпымненні, у час паветраных налётаў... Вы ведаеце, што мяне чакае, калі я не павердую пра гэта? Дзе яшчэ, калі ўспомніць маё мінулае, што я быў старэйшым акуроўгаў? Лігі права чалавека? Ён пакаляў на абелізе кулявыя раны мяккія стэрільныя пашушкі. — Вы, канешне, зноў распусціліся калі камуністычныя лістоўкі? — Рынглер глянуў у лютарку, каб праверыць, якое ўражанне зрабіла гэтае пытанне.

Ранены маўчаў.

Толькі дарэмна рызкуеце і сваім жыццём. І жыццём другіх! — Рынглер пачаў нажніцы на штолікі. — Вы завоце з ветракамі.

— Вы так думаеце? — параніў справе яму хацелася ўспэраць, што гэта не так.

Павідаўшы галавою, Рынглер зноў нажніцы над ранай. Рабочы маўчаў. Перад вачыма доктара зноў паўстала сцэна з карціны Кетэ Кольвіш. Гэты хлопек з яго шырокімі плячыма падобны быў да аднаго з тых, хто быў у натоўпе не скаваныя сцяны. Але хіба ён, доктар Рынглер, не быў падобны да мастацкай, якая бачыла сьце там — у натоўпе.

Ён думаў пра гару Родэзберг, пра эшафот, пра ніскорны паглед праварада паўстанцаў, які толькі кідаў нават тады, калі яго палілі да дна. Ён то не змяніўся! Ён не зраўдаў з гэтай страйкам сваім перакананым! Гаравяе пачуццё ахіла Рынглера. А хіба ён не здолны на смелы ўчынак? Доктар паглядзеў на шырокія плечы малавека, які сядзеў перад ім. Наўжо для гэтага абавязкова трэба мець моцныя мускулы і быць рабочым?

«Хто можа перашкодіць мне выканаць мой абавязак доктара і чалавека? — думаў Рынглер. — Хто можа прымусяць мяне выдзіць гэтага хлопца гестапа?»

Радаснае пачуццё, што абудзілася ў ім, становілася ўсё мацнейшым. Ды не трэба яму прымаць нейкае асаблівае рашэнне! Проста ў яго, як у прыстойнага чалавека, ёсць толькі адна і тая ж праца па ім ішч, нават калі парэжае неба-спэка, і нечакана ў кішчэй зноў

прагучаў голас чалавека з магутнымі плячыма, рабочага з мільна, які прывык даць дзень чытаць цяжкія мяхі з муюко:

— Не, доктар, я ўсё ж хачу вам сказаць — сёння мы не распусцім дзялі лістовак. На гэты раз не. Вы можаце быць зусім спакойны.

Адварваўшыся ад сваёй думка, Рынглер задзіўлена паглядзеў на памятніка, які-добразчына ўсім хаўс.

— Толькі наш абавязак выконваць сёння мы, доктар. Просты, чалавечы абавязак перад галадным, змучанымі людзьмі. Мы на сілі ім хлеб — звычайны чорны хлеб. А каб спыня яго, мы ўкрадлі мую. Вы бачыце, я пакама ўкрадлі ў ваіны рукі і сьце, і сваіх таварышаў... Так, мы палілі хлеб і адносілі яго ў лагер рускім ваенна-палонным...

Доктар нізка схіліўся над паказкай, бачыў правараў, ці добра яна пакаладзена. Ён не хацеў, каб гэтыя двое бачылі, што твар яго пачырванела.

Трошкі павярнуўшы, рабочы таварыш даў:

— Мы натрапілі на вэсэўскіх пачуццё і па нас алкрылі страляніну, нібы тац зважыш. Вы, безумоўна, ведаеце, чаго можа было чакаць ад гэтых маладычак. Нас адрываў туман.

Доктар адышоў да ўмывальніка і нагледзеў у лютарку. Сіменныя вочы яго ўзрушана блішчалі. Ён не заўважаў, што тым двое блізка нагледзіла за ім і крадком кінулі адзін аднаму.

— Рана не парэжае жыццё, — сказаў Рынглер, павярнуўшыся да іх. Ён дастаў шпіцы, не спяшаючыся напоўніў яго, уважліва атледаў іголку і памаленку напіснуў на шток, пакуль з іголкай не пакавалі першыя кроплі. — Кула даць не закрупаў палючычачую артыку. Могло скончыцца дражня. Я зрабіў неабходна тэжэнне дзяўдзенька ляжаць у паспелі.

— Немагчыма, — доктар, зусім немагчыма, — у голасе раненага з'явіліся металічныя ноткі. — Вы ж ведаеце, што раніш я павінен быць на рабоце, інакш мяне зараз жа заберуць.

— Ну, гэта ўжо не мой клопат, папісую плячыма Рынглер. — Як доктар я абавязаны вас папярэдаць, што вам неабходна тэжэнне праяжаць у паспелі. З гэтым дадзена мільна, калі не коцане, каб было горш.

— Сама найгор